

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра ФІНАНСІВ
(найменування кафедри)

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 07072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньою програмою Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування
на тему: **«Система оподаткування фізичних осіб та шляхи її
удосконалення»**

Виконавець:

студентка 47 групи ЦЗВФН

Березнюк Олександра Олександрівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент кафедри фінансів

(науковий ступінь, вчене звання)

Шикіна Наталія Анатоліївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ОДЕСА-2024

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність. Дослідження системи прямого оподаткування фізичних осіб має велику актуальність у сучасному світі. В умовах постійних змін у світовій економіці, в умовах зростання соціальної нерівності, глобалізації та технологічних змін, важливо постійно переглядати та аналізувати ефективність систем оподаткування. Їхнє дослідження дозволяє оцінити вплив основних податків на процес вирівнювання доходів населення, на процеси стимулювання їхньої ділової активності, на дотримання соціальної справедливості та на створення можливостей споживати блага ринкового та неринкового характеру для всіх громадян. Умови глобальної конкуренції також впливають на ефективність систем оподаткування. Дослідження може допомогти виявити кращі практики та стратегії для збереження конкурентоспроможності на міжнародному рівні. Зростаюча увага до проблем зміни клімату та сталого розвитку також вимагає перегляду систем оподаткування з метою стимулювання екологічно відповідальної поведінки та інвестицій у зелені технології. З розвитком технологій з'являються нові можливості та виклики, які потребують перегляду податкової політики, зокрема в сфері оподаткування цифрових товарів та послуг, криптовалют та інших інновацій. Побудова оптимальної системи оподаткування фізичних осіб також може сприяти забезпеченню фінансової стабільності державного бюджету та ефективному використанню податкових надходжень.

Дослідження податку на доходи фізичних осіб як основного в системі оподаткування громадян також залишається надзвичайно актуальним і важливим в сучасному світі. Податок на доходи є одним з основних джерел фінансування державного бюджету. Дослідження його структури, ефективності та впливу на економічний розвиток допомагає забезпечити стабільність фінансів держави. Аналіз податкових ставок, вирахувань, звільнень, податкових кредитів та пільг допомагає визначити, наскільки

справедливо розподіляється податкове навантаження між різними групами населення. Дослідження дозволяє виявити, які зміни в податковій політиці можуть стимулювати економічну активність, інвестиції та трудову продуктивність. Дослідження способів оптимізації податкового навантаження та попередження ухилення від сплати податку на доходи фізичних осіб є ключовим завданням для забезпечення адекватного збирання податкових надходжень з громадян. Також умови глобальної конкуренції вимагають перегляду податкової політики стосовно оподаткування доходів населення для забезпечення конкурентоспроможності країни та залучення інвестицій.

Отже, дослідження систем оподаткування фізичних осіб, податку на доходи фізичних осіб зокрема, є актуальним і важливим завданням для вирішення сучасних економічних, соціальних, технологічних та екологічних викликів. Наразі і вчені в Україні не залишають своєю увагою зазначену проблематику. Серед них ми можемо пригадати Волохову І., Волкову О., Дубовик О., Діброву О., Логвіновську С., Мартинюк І., Шикіну Н. тощо.

Мета кваліфікаційної роботи. Мета цієї кваліфікаційної роботи полягає в дослідженні теоретичних аспектів системи оподаткування фізичних осіб, аналізі її ефективності та в обґрунтуванні практичних рекомендацій відносно її модернізації в Україні.

Задля досягнення цієї мети були поставлені та вирішені такі завдання:

- розглянута економічна сутність податків з фізичних осіб;
- виокремленні функції, принципи та ефекти від оподаткування фізичних осіб;
- проаналізована чинна система оподаткування фізичних осіб в Україні;
- досліджена прагматика формування доходів бюджетів держави за рахунок оподаткування фізичних осіб;
- проведено аналіз надходження податків з громадян до місцевих бюджетів України;

- проведена оцінка результативності регулюючої ролі податків з фізичних осіб;
- досліджений зарубіжний досвід сплати податків громадянами;
- розроблені напрями модернізації системи оподаткування фізичних осіб в Україні.

Об'єктом дослідження є економічні відносини щодо сплати податків населенням до бюджетів усіх рівнів.

Предметом дослідження є система оподаткування фізичних осіб в Україні.

Методи дослідження. Під час дослідження були використані наступні методи наукового пізнання: метод історичного, логічного, дедукції та індукції при дослідженні сутності податків з фізичних осіб, функцій та принципів, ефектів податків з фізичних осіб. Під час аналізу формування бюджетів за рахунок податків з фізичних осіб, формування бюджету Одеської міської територіальної громади, оцінювання результативності та ефективності діючої системи оподаткування громадян використовувалися методи структурування, порівняння, синтезу, аналізу, табличного та графічного представлення результатів дослідження; при прогнозуванні надходження податку на доходи фізичних осіб до бюджетів використано метод кореляційно-регресійного аналізу.

Інформаційна база. Податковий та Бюджетний кодекси України, інша законодавча і нормативна база з питань оподаткування громадян в Україні; аналітичні та статистичні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Державної податкової служби України; статистичні дані щодо оподаткування громадян в зарубіжних країнах; наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, присвячені проблематиці прибуткового, майнового та іншого оподаткування фізичних осіб.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (71 найменування) та додатків на 5

аркушах. Загальний обсяг роботи становить 89 сторінок. Робота містить 14 таблиць, 19 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

у першому розділі **«ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ»** розглянута економічна сутність податків з фізичних осіб; виокремленні функції, принципи та ефекти від оподаткування фізичних осіб; проаналізована чинна система оподаткування фізичних осіб в Україні;

у другому розділі **«ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ»** досліджена прагматика формування доходів бюджетів держави за рахунок оподаткування фізичних осіб; проведено аналіз надходження податків з громадян до місцевих бюджетів України; проведена оцінка результативності регулюючої ролі податків з фізичних осіб;

у третьому розділі **«ВЕКТОРИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ»** досліджений зарубіжний досвід сплати податків громадянами; розроблені напрями модернізації системи оподаткування фізичних осіб в Україні.

ВИСНОВКИ

Ця кваліфікаційна робота бакалавра полягає в дослідженні теоретичних аспектів системи оподаткування фізичних осіб, аналізі її ефективності та в обґрунтуванні практичних рекомендацій відносно її модернізації в Україні. Головні більш загальні теоретичні та практичні здобутки проведеного дослідження полягають у наступних результатах.

Сутність податків з фізичних осіб полягає у зборі фінансових ресурсів від населення для фінансування різних видів державної діяльності та соціальних програм. З економічними відносинами в грошовій формі, що відбуваються між жителями країни та державою відносно сплати частини свої зароблених грошей пов'язаний персональний прибутковий податок. Його ще називають прибутковий податок з громадян.

Основні аспекти сутності податків з фізичних осіб включають функції, принципи, ефекти від оподаткування. Фіскальний ефект від сплати податків з фізичних осіб визначається сукупністю фінансових наслідків, які виникають у зв'язку зі збором цих податків державою. Регулюючий ефект від сплати податків з фізичних осіб полягає в їхньому впливі на економічну поведінку фізичних осіб та рівень економічної активності загалом. Податки з фізичних осіб виконують різноманітні функції в економіці та суспільств: фінансування державних витрат; редистрибуція доходів; регулювання економіки; стимулювання певних поведінкових моделей тощо. Принципи оподаткування фізичних осіб визначаються з метою забезпечення справедливості, ефективності та прозорості податкової системи, серед них: принцип прогресивності, принцип "за здатністю", принцип прозорості і простоти тощо.

В Україні фізичні особи сплачують податок на майно (плату за землю, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки та транспортний податок), податок на доходи фізичних осіб, військовий збір, єдиний податок. Сплачують місцеві збори. Громадяни України не є платниками непрямих податків, крім фізичних осіб – підприємців, але фактично сплачують їх у ціні товарів, робі та послуг. Механізм оподаткування фізичних осіб регламентується Податковим кодексом України. Стосовно місцевих податків та зборів, які сплачують фізичні особи, органам місцевого самоврядування надані повноваження застосовувати власні механізми податкового регулювання.

Фізичні особи є основними платниками податків у переважній більшості країн. Не винятком стала і Україна, у якій податкове навантаження протягом періоду її незалежності стосовно сплати прямих податків було перенесено з юридичних осіб на фізичні особи і продовжує зростати. Так, якщо у 2016 році фізичні особи до бюджетів усіх рівнів сплатили в 2,3 рази більше юридичних осіб. У 2023 році співвідношення зросло до 3,1 разів.

У структурі прямих податків зведеного бюджету України податки з фізичних осіб, ПДФО та військовий збір замають значну питому вагу. У 2023 році ці податки склали 30,3% податкових надходжень зведеного бюджету України. Це найбільша питома вага за весь період дослідження. Також динаміка питомої ваги надходжень до бюджетів податків з доходів фізичних осіб відносно ВВП показала стабільно зростаючий тренд.

Аналіз податкового навантаження за типом бази оподаткування свідчить про низьке податкове навантаження на працю в Україні порівняно із середнім таким значенням по країнах ЄС. Найбільшого податкового навантаження праця відчула в 2022 році, коли суттєво спостерігалось падіння ВВП. Впродовж попередніх років в Україні навантаження на працю було у 3 рази менше Європейського рівня.

У результаті дослідження змін у структурі надходжень ПДФО та військового збору у розрізі платників податків в Україні встановлено, що поступово зменшується питома вага платників - податкових агентів з вирахування цих податків з заробітної плати фізичних осіб. Компенсувало таке суттєве зниження зростання частки ПДФО із грошового утримання та винагород (це переважно оплата військовослужбовцям) з 6,1% у 2020 році до 29,4% у 2023 році, або в 4,8 рази.

Встановлено також, що значну питому вагу утриманого зі своїх працівників ПДФО та військового збору сплачують до бюджетів усіх рівнів підприємства оптової та роздрібної торгівлі, транспорту, складського господарства, служб доставки тощо. Проте, основними платниками ПДФО та

військового збору залишаються бюджетні установи усіх видів діяльності, неприбуткові комунальні підприємства охорони здоров'я.

Податок на доходи фізичних осіб, як основна складова системи оподаткування фізичних осіб, формує бюджети усіх рівнів в Україні. Доходи Державного бюджету вини формують меншим чином, переважно це місцеві бюджети. Надходження ПДФО до місцевих бюджетів у 2017 році склало 110,7 млрд. грн., темп приросту порівняно із попереднім роком був високим – 40,1%. У наступному році темп приросту скоротився до 24,8%. У 2019 році темп приросту надходжень ПДФО продовжив своє скорочення та досяг показника 19,8%. У 2020 році ситуацію було виправлено і до місцевих бюджетів надійшло вже 232,5 млрд. грн. ПДФО, темп приросту склав найбільше значення за весь період дослідження – 40,4%. Темпи приросту надходжень ПДФО у наступних роках були найменшими, а в 2023 році темп приросту досягав лише 6,2%. Коливання темпів приросту с плат ПДФО до місцевих бюджетів дещо відобразилося і на коливанні частки податку у доходах місцевих бюджетів який досяг рівня 65,1% у 2022 році та рівня 60,9% у 2023 році.

Зі своїх доходів до місцевих бюджетів фізичні особи також сплачують єдиний податок нарівні із юридичними. Проте, роль фізичних осіб у наповнення місцевих бюджетів єдиним податком превалююча та у 2023 році складала 68,1%, що майже на рівні мінімального показника 2018 року, коли питома вага не перевищувала 67,2%. Максимальна участь фізичних осіб у сплаті єдиного податку до місцевих бюджетів була у 2021 році – 75,3%, а це на 8,1 відсотковий пункт вище мінімального показника.

Громадянами в Україні до місцевих бюджетів сплачують податок на майно та місцеві збори. Проте фінансова роль переважним чином належить юридичним особам.

Оцінку регулюючого ефекту податків з фізичних осіб надано за допомогою аналізу зростання номінальних доходів громадян в Україні, у тому числі у вигляді їх заробітних плат відповідно динаміки надходжень

ПДФО та військового збору до бюджетів усіх рівнів в Україні. Представлена динаміка засвідчує сповільнення темпів збільшення загальних доходів фізичних осіб в Україні, сповільнюється і зростання доходів громадян у вигляді заробітних плат. Приріст цих показників частково пояснює відповідне зростання надходжень ПДФО та військового збору до бюджетів усіх рівнів, при цьому податки зростали більш високими темпами. Відповідне відобразилося і на зростанні середньої ефективної ставки податків та продуктивності ПДФО і військового збору.

Оптимальна система оподаткування фізичних осіб повинна бути добре збалансованою, справедливою та ефективною. Дослідження українського та зарубіжного досвіду з цього питання дозволило нам виокремити деякі пропозиції, які можуть бути враховані при її модернізації. Необхідно здійснення наступних заходів:

- 1) забезпечення більш швидких темпів зростання рівнів мінімальної та середньої заробітної плати;
- 2) посилення регулюючого ефекту від ПДФО шляхом запровадження регулюючих механізмів: прогресивної ставки оподаткування доходів населення; запровадження неоподаткованого мінімуму доходів громадян; запровадження додаткових пільг на утриманців;
- 3) забезпечення зростання рівня зайнятості населення;
- 4) реалізація необхідних кроків щодо суттєвого скорочення практики нелегальних трудових відносин;
- 5) забезпечення ефективності застосування податкових пільг для фізичних осіб тощо.

АНОТАЦІЯ

Березнюк О.О. «Система оподаткування фізичних осіб та шляхи її удосконалення»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності «07072 Фінанси, банківська справа та страхування»

(шифр та назва спеціальності)

за освітньою програмою «Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування».

(назва освітньої програми)

Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2024.

У роботі розглянута економічна сутність податків з фізичних осіб; виокремлені функції, принципи та ефекти від оподаткування фізичних осіб; проаналізована чинна система оподаткування фізичних осіб в Україні; досліджена прагматика формування доходів бюджетів держави за рахунок оподаткування фізичних осіб; проведено аналіз надходження податків з громадян до місцевих бюджетів України; надана оцінка результативності регулюючої ролі податків з фізичних осіб; досліджений зарубіжний досвід сплати податків громадянами.

Запропоновано: забезпечення більш швидких темпів зростання рівнів мінімальної та середньої заробітної плати; посилення регулюючого ефекту від ПДФО шляхом запровадження регулюючих механізмів: прогресивної ставки оподаткування доходів населення; запровадження неоподаткованого мінімуму доходів громадян; запровадження додаткових пільг на утриманців; забезпечення зростання рівня зайнятості населення тощо.

Ключові слова: податки, податок на доходи фізичних осіб, система оподаткування фізичних осіб, податки з громадян, прибуткове оподаткування громадян.

ANNOTATION

Bereznyuk O.O. "The system of taxation of natural persons and ways of its improvement"

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in the specialty "07072 Finance, banking and insurance"

(code and name of specialty)

under the educational program "Finance, financial management and insurance".

(name of educational program)

Odesa National University of Economics. - Odesa, 2024.

The work examines the economic essence of taxes on individuals; isolated functions, principles and effects of taxation of natural persons; analyzed the current system of taxation of individuals in Ukraine; the pragmatics of the formation of state budget revenues due to the taxation of individuals have been investigated; an analysis of the receipt of taxes from citizens to local budgets of Ukraine was carried out; provided an assessment of the effectiveness of the regulatory role of taxes on individuals; researched foreign experience of paying taxes by citizens.

It is proposed: ensuring faster rates of growth of the minimum and average wage levels; strengthening the regulatory effect of personal income tax through the introduction of regulatory mechanisms: progressive rate of personal income taxation; introduction of tax-free minimum income of citizens; introduction of additional benefits for dependents; ensuring the growth of the employment level of the population, etc.

Keywords: taxes, income tax of individuals, system of taxation of individuals, taxes on citizens, income taxation of citizens.